

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Толас Радзілы

№ 11
(2517)

13 сакавіка 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

МАСЛЕНЫ ТЫДЗЕНЬ

Масленіца — старажытнае свята сустрэчы вясны ў славянскіх народаў. Здаўна на масленіцу выконваліся абрады, якія павінны былі паскорыць абуджэнне прыроды, магічна садзейнічаць ураджаяю. Святкавалі масленіцу напярэдадні Вялікага посту з разнастайнымі блінамі, з вясёлымі песнямі і гульнямі, з масленічнымі песнямі. Традыцыі гэтыя захаваліся ў сучасным святкаванні праводзін зімы.

Урачыстыя провады зімы адбыліся ў сталіцы ў нядзелю, 2 сакавіка.

Святочныя гуляніі прайшлі практычна па ўсім Мінску. Тэатралізаваныя прадстаўленні з абавязковым спальваннем сімвалічнага пудзіла зімы і разнастайнымі спартыўнымі спаборніцтвамі разгарнуліся ў парку імя 50-годдзя Вялікага Кастрычніка, Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага, ля Мінскага палаца дзяцей і моладзі. А на плошчы Прытыцкага адбыўся яшчэ і святочны кірмаш.

Такім чынам сталіца сустрэла Маслены тыдзень, або Сырную "седміцу", якая пачалася на наступны дзень.

НА ЗДЫМКУ: гуляніе ў парку імя М. Горкага.

Фота Віктара СТАВЕРА.

У ПОШУКАХ РАЦЫЯНАЛЬНАГА

ПАТРЭБА ЭКАНАМІЧНЫХ ЗМЕН ПЕРАКОНВАЕ: КАЛГАСЫ ПАВІННЫ ЗАЙМАЦА ВЫТВОРЧАСЦЮ. І ТОЛЬКІ...

Беларускі навукова-даследчы інстытут эканомікі і інфармацыі аграпрамысловага комплексу распрацаваў праект аграрнай рэформы. Падзея, магчыма, і не з разраду суперзначных. Колькі ўжо за апошнія гады нам розных праектаў і праектаў прапанавалі. Большасць з іх ператваралася ў мыльныя бурбалкі. І здаралася гэта, відавочна, найчасцей з-за таго, што рэчаіснасць настолькі здзіўляла сваёй неправдальнасцю, наколькі здзіўлялі арыгінальнасцю планы, меркаванні таго альбо іншага праекта. Невядома, што здарыцца і са згаданай праграмай, правільней кажучы — яшчэ толькі з праектам аграрнай рэформы. Паглядзім. А пакуль жа — размова толькі пра характар сацыяльнага раздзела данай працы. Адказвае на пытанні загадчык сектара сацыяльнай палітыкі і развіцця вёскі Беларускага НДІ эканомікі і інфармацыі аграпрамысловага комплексу кандыдат эканамічных навук Міхаіл АН-ТОНЕНКА.

— У праекце праграмы рэфармавання вы разам з калегамі адказвалі за раздзел, што датычыцца сацыяльнай сферы. Ведучы пра гэта распыт, найперш хацелася б ведаць, чым кардынальна новым адрозніваецца сённяшні хаця б навуковы падыход да згаданай праблематыкі?

— Мы не стараліся адкрываць Амерыку. Гледзячы на чужаземны вопыт, прыйшлі да высновы, што калгасы павінны займацца выключна вытворчасцю. І толькі...

— Але ж вы і самі бываеце ў вёсцы і бачыце, што сцянамі часам і са сваімі сацыяльна-бытавымі клопатамі болей, як у калгасную кантору, і падацца няма куды. Атрымліваецца, што старшыня, кіруючы гаспадаркай на данай тэрыторыі, адказвае за ўсё. І за транспарт для пенсіянераў, якім трэба прывезці дровы. І за рамонт дома. Што ўжо кажаць пра дарогі і г. д.

— Вось і дрэнна атрымліваецца. Вы

(Заканчэнне на 3-й стар.).

«І БУДЗЕМ ДУМЫ ДУМАЦЬ АБ САБЕ»

НЯДАЎНА СПОЎНІЛАСЯ 105 ГАДОЎ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ УЛАДЗІСЛАВЫ ЛУЦЭВІЧ — ЖОНКІ ЯНКІ КУПАЛЫ. А 25-ГА ЛЮТАГА — БЫЎ ДЗЕНЬ ЯЕ СМЕРЦІ. ГЭТАЯ АСОБА ВАРТАЯ НАШАГА УСПАМІНУ...

У хаце ўжо маёй будзь гаспадыняй, —
Няма ў мяне нікога, проч цябе;
Сядзь на пачэсны кут, мая багіня,
І будзем думы думаць аб сабе.
Янка КУПАЛА.

Каторы раз перачытваю паэму Купалы "Яна і я" — быццам п'ю жывую насаподо вечнасці, затканай у словах і запыхах да самога сябе — за што чалавеку дадзена гэтулькі хараства... І чую паэтаў таемны адказ: каб адкрыў дзівосны свет для сябе і прывёў, як у замак, другога — сваю пару, палову. Каб усё рабілася поўным

— ні адняць, ні дадаць. Дальбог, трэба мець найвялікшы талент, каб услаўляць кожным днём, кожным учынам з'яўленне любога чалавека на зямлі. Каб рас-

НА ЗДЫМКУ: маладая Уладзіслава Францаўна і Янка КУПАЛА.

(Заканчэнне на 7-й стар.).

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ПРЫСЯГА СУДДЗЯЎ

Урачыстая цырымонія прыняцця прысягі суддзямі Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь адбылася 4 сакавіка ў рэзідэнцыі кіраўніка дзяржавы ў Вайсковым завулку. Згодна з заканадаўствам, гэту прысягу прымаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка ў прысутнасці Старшыні Савета Рэспублікі Паўла Шыпука і Старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Анатоля Малафеева.

Прэзідэнт запэўніў суддзю, што ён будзе аказваць ім усямернае садзейнічанне ў рабоце на карысць дзяржавы. Кіраўнік дзяржавы ўручыў канстытуцыйным суддзям падарункавыя экзэмпляры Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь з асабістым подпісам.

Ад імя Нацыянальнага

сходу Рэспублікі Беларусь выступіў Старшыня Савета Рэспублікі Павел Шыпук. Ён пажадаў суддзям цвёрдасці духу і ўпэўненасці ў сабе і

адзначыў, што пры вырашэнні складаных задач яны не павінны забываць, што за іх словам і справай стаяць інтарэсы Беларусі, дабрабыт народа.

НА ЗДЫМКУ: членаў Канстытуцыйнага суда віншуе Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Павел ШЫПУК.

УКАЗ ПРЭЗІДЭНТА
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
№ 181

АБ УСТАНАЎЛЕННІ ДЗЯРЖАЎНАГА СВЯТА —
ДНЯ ЯДНАННЯ НАРОДАЎ БЕЛАРУСІ І РАСІІ

У сувязі з утварэннем 2 красавіка 1996 года Супольніцтва Беларусі і Расіі і кіруючыся пунктам 18 артыкула 84 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, пастанаўляю:

1. Устанавіць дзяржаўнае свята — Дзень яднання народаў Беларусі і Расіі і штогод адзначаць яго 2 красавіка.

2. Гэты ўказ уступае ў сілу з дня яго апублікавання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. ЛУКАШЭНКА.
5 сакавіка 1997 г. г. Мінск.

ІТАЛЬЯНЦЫ Ў БЕЛАРУСІ

«МЫ ПРЫБЫЛІ
ЯК СЯБРЫ»

5 сакавіка ў Мінск прыбыла дэлегацыя парламента Італьянскай Рэспублікі на чале з віцэ-прэзідэнтам Палаты дэпутатаў Клементэ Мастэлам. У праграме трохдзённага знаходжання італьянцаў на Беларусі запланаваны сустрэчы з вышэйшым кіраўніцтвам нашай краіны, прадстаўнікамі МЗС, Мініюста і Міністэрства адукацыі.

«Мы рады вашаму візіту», — заявіў пасля гутаркі з дэлегацыяй італьянскага парламента Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Гэта сустрэча адбылася ў рэзідэнцыі кіраўніка дзяржавы 6 сакавіка.

Аляксандр Лукашэнка шчыра прывітаў італьянскіх заканадаўцаў, якія ўпершыню наведвалі нашу краіну, і выказаў упэўненасць, што знаходжанне ў рэспубліцы дасць магчымасць гасцям даведацца шмат новага і цікавага аб Беларусі і яе гасцінным народзе. «Я расцэньваю ваш візіт як вельмі важны, таму што вы самі можаце пераканацца ў стабільнасці нашай дзяржавы, зацікаўленасці яе кіраўніцтва ў функцыянаванні і дамакратызме нашага парламента — новага парламента маладой і незалежнай дзяржавы», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. Ён адзначыў, што быў выбраны Прэзідэнтам, з'яўляючыся дэпутатам беларускага парламента, таму работа заканадаўцаў блізкая яму.

Кіраўнік дэлегацыі намеснік Старшыні Палаты дэпутатаў італьянскага парламента Клементэ Мастэла падзякаваў Прэзідэнту за гэту магчымасць сустрэцца з кіраўніком дзяржавы і абмеркаваць праблемы, якія датычаць двухбаковага супрацоўніцтва Італіі і Беларусі. Пры гэтым ён падкрэсліў, што члены дэлегацыі прыбылі ў нашу краіну як сябры і спадзяюцца бліжэй пазнаёміцца з рэспублікай, яе людзьмі і праблемамі.

У час гутаркі бакі абмеркавалі пытанні, звязаныя з пашырэннем палітычных і эканамічных кантактаў паміж двума краінамі, паглыбленнем міжпарламенцкіх сувязей.

ЗАЯВА ДЗЯРЖАЎНАГА
ДЭПАРТАМЕНТА ЗШАЗМЕНА
ПАЛІТЫЧНАГА КУРСА

28 лютага пасольства ЗША ў Мінску апублікавала заяву Дзярждэпартаменту ЗША аб пераглядзе амерыканскай палітыкі ў адносінах да Беларусі пасля праведзенага ў нас рэфэрэндуму. Раней урад ЗША даў ёй да ведама кіраўніцтва Беларусі аб змяненні сваёй палітыкі.

Дзярждэпартамент ЗША заяўляе аб сваёй заклапочанасці тым, што адбывалася ў апошнія месяцы ў нашай краіне, і лічыць мінулагодні рэфэрэндум «неспраўдным і недэмакратычным». Раней дзярждэпартамент ЗША прысвяціў 19 старонак свайго даклада праблеме правоў чалавека ў Беларусі, у якім выказаў заклапочанасць пагаршэннем сітуацыі ў гэтай галіне. Зноў жа, асноўныя спасылкі былі на мінулагодні рэфэрэндум. Улады ЗША зазначаюць, што, на іх погляд, Беларусь вяртаецца да метадаў аўтарытарнага кіраўніцтва часоў СССР, што ў нас абмяжоўваецца свабода слова, шэцяў, недатыкальнасць дэпутатаў і інш.

«Адыход Беларусі ад гэтых прынцыпаў у значнай ступені ізаляваў яе ад сусветнай супольнасці і звужыў рамяні канструктыўных адносін са Злучанымі Штатамі», — адзначаецца ў заяве Дзярждэпартаменту ЗША. Сутнасць новай палітыкі ЗША ў адносінах да Беларусі заключаецца ў тым, што палітычныя кантакты паміж двума бакамі на высокім узроўні з гэтага часу будуць рэдкімі, дыпламатычныя адносіны будуць ажыццяўляцца толькі на ўзроўні іх адпаведнасці мэтам ЗША. Кантакты з парламентам і Канстытуцыйным судом Беларусі, метады фарміравання якіх не прызнаюцца ў ЗША законнымі, будуць зведзены да мінімуму, «неабходнага для вядзення істотных спраў». Зменіцца таксама праграма па супрацоўніцтве ў ваеннай галіне, ЗША адмаўляюцца ад планавання альбо страхоўкі сваіх інвестыцый у нашу краіну, прыпыняе дзейнасць у нашай краіне амерыканскае агенцтва па гандлю і развіццю, а таксама спыняецца фінансаванне «Эксімбанкам» беларускіх суб'ектаў, урад ЗША заклікае патэнцыяльных інвестараў у нашу краіну шукаць магчымасці ў суседніх дзяржавах.

ТАЯМНІЦА РЭЛІКВІІ

КРЫЖ
ЕФРАСІННІ ПОЛАЦКАЙ
МОЖА ЗНАХОДЗІЦЦА
Ў РАСІІ

Нацыянальную рэліквію Беларусі — крыж Ефрасінні Полацкай, які бяспследна знік у першыя дні Вялікай Айчыннай вайны, трэба шукаць у Расіі. Аб гэтым заявіў Інтэрфаксу кіраўнік цэнтра інфармацыі і грамадскіх сувязей КДБ Беларусі Геннадзь Санюкоў.

Паводле яго слоў, надзею на вяртанне святыні беларускія спецслужбы ў немалой ступені звязваюць з прыняццем Дзярждумаў РФ Закона аб культурных каштоўнасцях, пераможчаных у СССР у выніку другой сусветнай вайны.

Крыж быў выкананы майстрам-ювелірам Лазарам Богшам і падараны ў XII стагоддзі княгіні Ефрасінні Полацкай. Па паданню, пракляцце вісела над кожным, хто спрабаваў несправядлівым шляхам завалодаць крыжам. Так, захапіўшы яго ў якасці трафея ў адной з бітваў, рускі цар Іван Грозны не асмеліўся пакласці крыж у свае скарбніцы і вярнуў палачанам.

У пачатку 1941 года культывыя каштоўнасці з усіх храмаў Беларусі былі звезены ў Магілёў і змешчаны на захаванне ў пакой-сейф гарадскога абкома кампартыі.

Па адной з распрацоўваемых КДБ Беларусі версій, каштоўнасці з сейфа былі эвакуіраваны ў Маскву і дастаўлены ва Упраўленне кадраў Чырвонай Арміі на Ленінскіх гарах. Далейшы лёс каштоўнасцей невядомы.

Супрацоўнікі кампетэнтных органаў рэспублікі выключваюць версію, па якой крыж мог «сплысці» па «лэнд-лізу» за акіяны і цяпер знаходзіцца ў прыватнай калекцыі на Захадзе.

Г. Санюкоў мяркуе, што крыж захоўваецца ў запасніках Дзяржаўнага Эрмітажа ў Пецяярбургу або музеяў Уфы і Самары. Менавіта там у гады Вялікай Айчыннай вайны знайшлі прыстанішча архівы Магілёўскага абкома партыі.

«На вялікі жаль, абстаноўка застаецца вельмі складанай і супярэчлівай. Колькасныя паказчыкі развіцця эканомікі не дапаўняюцца ростам якасных паказчыкаў. Маецца на ўвазе стратнасць вытворчасці, нізкая рэнтабельнасць, вялікая дэбіторская і крэдыторская запазычанасці, праблемы ў аплаце працы і своечасовай выплаце заробкаў.

Трэба адзначыць, што ў выніку росту цен у снежні, студзені і першай палове лютага (а цэны за гэты перыяд павялічыліся амаль на 30 працэнтаў) рэзка знізіўся ўзровень рэальнай заробтнай платы. Пад пагрозай зрыву знаходзяцца асноўныя сацыяльныя паказчыкі, прадугледжаныя Генеральным пагадненнем, а таксама асноўныя напрамкі сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на 1997 год. У гэтых дакументах, нагадаю, гаворыцца аб росце рэальнай зарплаты. А на самай справе адбываецца яе паніжэнне. Разам з тым паказчыкі вытворчасці (у тым ліку валавога ўнутранага прадукту, выпуску прамысловай прадукцыі) у студзені выкананы. Словам, супярэчнасць паміж колькаснымі паказчыкамі вытворчасці, з аднаго боку, і паніжэннем узроўню жыцця насельніцтва, з другога, і даволі чужыя».

(З гутаркі намесніка старшыні Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі Франца ВІТКО з карэспандэнтам «Звязды»).

КАСЦЮКОВІЦКІ ЦЭМЕНТАВЫ

Беларускі цэментавы завод у Касцюковічах, які ўступіў у строй дзеючых у канцы мінулага года, — гэта гігант, здольны выпускаць да 1 200 тысяч тон высакіяскага цэменту ў год. Праўда, гэта стане магчымым пасля выхаду прадпрыемства на праектную магутнасць, а пакуль, выпусціўшы першыя 15 000 тон цэменту, на заводзе плануецца да пета пакрыць усе траты, звязаныя з пускам прадпрыемства.

НА ЗДЫМКАХ: Беларускі цэментавы — у страй; на цэнтральным пульце кіравання вытворчасцю — інжынеры-тэхнолагі Ірына МАХНАТКІНА, Галіна АРАПАВА і Воляга ЛІ.

ВЫЗНАЧЫЦЬ ЛЕПШЫХ

НА ЗЛЁТ У ЧЭХІЮ

Чарговы рэспубліканскі злёт юных фізікаў адкрыўся на базе гімназіі Барысава, якая па праву лічыцца адной з лепшых сярэдніх навучальных устаноў у рэспубліцы. Арганізатарам злёту выступіў Беларуска-чэшскі фонд Сораса.

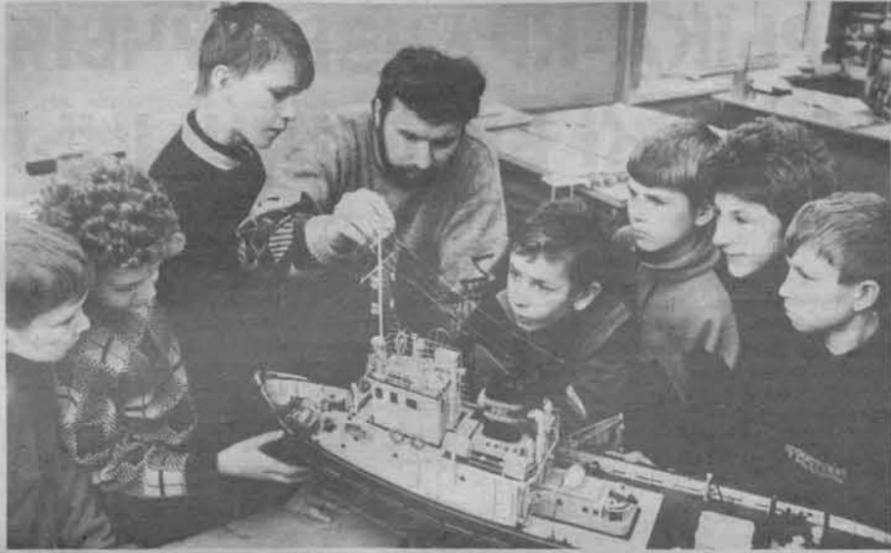
Як паведаміла загадчыца навучальнай часткі гімназіі Наталля Шапавалава, сёлета на «фізбаі» прыехалі 12 лепшых каманд з усіх куткоў Беларусі. Здаіўляць сваімі ведамі на гэты раз будуць вундэркінды 10-х і 11-х класаў. У складзе журы — прадстаўнікі Міністэрства адукацыі рэспублікі і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Перад імі стаіць нялёгкае заданне — вызначыць мацнейшую каманду, якая будзе прадстаўляць нашу рэспубліку на сусветным злёце юных фізікаў у Чэхіі.

Дарэчы, усе пераможцы мінулагодняга злёту юных фізікаў сталі студэнтамі БДУ.

НА ГРАНІЦЫ

БУЙНАЯ ПАРТЫЯ
КАНТРАБАНДЫ

Падчас аперацыі «Зіма-97», якая гэтымі днямі праходзіць на Дзяржаўнай мяжы рэспублікі, пагранічнікі атрада пагранкантролю «Брэст», дзейнічаючы сумесна з супрацоўнікамі мытні, затрымалі каля сарака тон кантрабанднай касметыкі. Як паведаміла БелаПАН у прэс-цэнтры Дзяржаўнага камітэта пагранічных войскаў, імпартныя духі, крэмы, шампуні перавозілі ў грузавым «Мерседэсе» з Германіі ў Расію пад выгледам дзіцячых памперсаў. У двух кантэйнерах касметыкі аказалася на суму каля 2 мільярдаў рублёў.

Каля 40 школьнікаў займаецца ў авія-суднамадзельным гуртку пры Ваўкавыскім цэнтры тэхнічнай творчасці. Магчыма, нехта з іх стане ў будучыні славытым канструктарам, а пакуль дзеці будуць мадэлі ў мініяцюры, якія не раз былі ўдасцеены прызавым месцаў на рэспубліканскіх і абласных спаборніцтвах.

НА ЗДЫМКУ: на працягу дзесяці гадоў перадае дзецям сваё майстэрства і веды выкладчык Віктар БАРТКЕВІЧ.

Фота Рамана КАБЯКА.

ПАТРЭБА ЭКАНАМІЧНЫХ ЗМЕН ПЕРАКОНВАЕ: КАЛГАСЫ ПАВІННЫ ЗАЙМАЦА ВІТВОРЧАСЦЮ. І ТОЛЬКІ...

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

можаце сабе ўявіць, што пэўны завод займаецца жыллёва-камунальнымі клопатамі сваіх рабочых? Напрыклад, рамонт тэ водалівод, сістэму каналізацыі ці робіць што іншае ў гэтай побытавай сферы? Дзіўнае, зразумела, пытанне. А вось калгас моўчкі ўзваліў на свае плечы ўсе гэтыя клопаты. Пры тым, што ніхто не здымае з сельскіх суб'ектаў гаспадарання падаткаў. Выходзіць, што калгас плаціць як быццам двойчы. Спярша — у бюджэт, з разлікам, што выплаты павінны ісці і на сацыяльную сферу. А пасля яшчэ і займаецца сам гэтай сферай.

— Вы прапаноўваеце скараціць падаткі?

— У даным выпадку размова зусім не пра падаткі. А пра тое, каб разгрузіць калгасы. Мы крытыкуем гаспадаркі за пастаянны дзяржаўны дэфіцыт. А паглядзіце, колькі калгасы і саўгасы ўзялі на сябе неўласцівых ім функцый. Быў час, калі багатыя гаспадаркі ўтрымлівалі Палацы культуры, клубы, уводзілі штатныя адзінкі культурна-асветніцкіх работнікаў. А дзіцячыя сады — колькі грошай, матэрыяльных вылікаў патрабуюць яны!

— Але ж і ў горадзе заводы мелі, як вядома, дзіцячыя сады, яслі...

— Гэта раней. Сёння ж заводы ў большасці сваёй перадалі сады на баланс мясцовых улад. Паменшала і заводскіх сталовых. Так павінна быць і на вёсцы: адказваць за развіццё сацыяльнай інфраструктуры павінны мясцовыя органы ўлады. Часта крытыкуюць сельскія саветы, што, маўляў, у іх няма рэальнай улады. Таму і няма, што ніякай уласнасцю яны не распараджаюцца, нічым не апыкуюцца.

Згодна з праектам мы прапаноўваем стварыць сацыяльныя агенствы, якія б распарадзіліся бюджэтнымі сродкамі. Частка расходаў фінансавалася б за кошт насельніцтва. Другая палова — з бюджэтнай кішэнні. За мяжою, у тых жа ЗША, з падаткаў утвараецца спецыяльны фонд, які фінансуе большасць сацыяльных праблем сельскага насельніцтва.

— Безумоўна, рацыянальнае зерне ў вашых развагах, у прапановах да абмеркавання ёсць. Але ж ці не падаецца вам, што шлях да вырашэння праблемы можа аказацца наўздзіў доўгім?

— І нават пры самым песімістычным спадзяванні ўсё ж працаваць, планаваць, праектаваць, шукаць і ў некага (у першую чаргу — на вопыце багатых краін) вучыцца ўсё ж трэба. А што датычыць нашага асэнсавання рэальнага вясковага жыцця, то, канешне ж, да тае пары будзе гібчэй сацыяльная сфера, пакуль сур'ёзна не будзе распачата рэфармаванне форм гаспадарання. Сацыяльная сфера можа стаць новай, задавальняючай вясковых

жыхароў толькі пры ўмове рэфармавання калгасаў. Не іначэй.

— Хацелася б даведацца, а ці ўлічваецца вы ў сваіх праектах думкі, меркаванні саміх вясковых жыхароў?

— Калі б мы працавалі на гараджан, то тады можа і не ўлічвалі б. А так — зразумела ж, імкнемся абірацца на грамадскую думку вясковага насельніцтва.

— І што паказваюць апошнія сацыялагічныя апытанні?

— Недзе каля трох чвэрцяў жыхароў вёскі выступае за рэфармаванне калгасаў у той ці іншай ступені.

— А калі гаварыць болей выразна, то якая частка вясковага насельніцтва гатова была б заняцца фермерствам?

— Недзе каля 10 працэнтаў. Дарэчы, лічба гэтая трымаецца ўжо болей трох гадоў. Тут вось што хацелася б заўважыць. Менавіта змена формы ўласнасці вядзе да змены псіхалогіі чалавека. Думаю, што фермер, навуцаны лічыць кожную капейку, ужо не пойдзе да калгаснага старшыні прасіць машыну "за так". Сёння ж часам мы проста не задумваемся, што задавальненне той ці іншай патрэбы вымагае ці то грашовых, ці то матэрыяльных выдаткаў.

— Міхаіл Мікалаевіч, з вамі нельга не пагадзіцца, што сацыяльнае развіццё вёскі павінна разглядацца ў кантэксце рэформы ўсяго аграпрамысловага комплексу...

— І больш таго. Трэба разумець рэформу як шматпланавую і шматгранную сістэму арганізацыі, фінансавання і кіравання дзяржаўнай праграмай развіцця эканомікі, вытворчасці і сацыяльнай інфраструктуры.

— Толькі вось — і я думаю, што вы гэта цудоўна разумееце — пікантнасць сённяшняй сітуацыі заключаецца ў тым, што працэс перадачы, калі можна так сказаць, сацыяльных функцый мясцовым органам улады прыпадае на той час, калі жывыя, гаротныя, абздоленыя людзі могуць і ў калгасе падтрымкі ніякай не атрымаць, і ад сельсавета нічога не дачакацца.

— Мяжасць рэформ у эканоміцы, прамысловасці, а хутчэй — кволасць іх прывялі да таго, што мы сёння маем па ўсёй краіне. Так будзе і ў сельскай гаспадарцы, тым болей — у побытавым вясковым жыцці. Банкруцтва калгасаў стане і банкруцтвам сацыяльнай сферы. Іншая справа, што выйсеце трэба шукаць на такім зрэзе: сацыяльнае развіццё павінна апыраджацца астатняй накірункі рэфармавання аграпрамысловага комплексу.

Гутарыў Аляксандр КАРПЮКЕВІЧ.

ПАПЕРЫ НА МАЁМАСЦЬ, ЦІ МАЁМАСЦЬ НА ПАПЕРЫ

У Беларусі завяршылася выдача імянных прыватызацыйных чэкаў "Маёмасць". Бадай, усім вядома: працэс усяляка дзелажу — працэдура надзвычай складаная і балючая. Нават калі дзельца пароўну, і тады ў некага ўзнікнуць пытанне: "А чаму, уласна, пароўну?" У выпадку "кожнаму — па заслугах" — справа ўвогуле набывае канфліктны характар: з'яўляюцца тыя, хто жадае ўхапіць сабе болей, адпаведна адняўшы штосьці ў блізкага. Усё гэта яшчэ можна было б зразумець у дачыненні да асобных грамадзян. Але калі ў ролі галоўнага "дзельшчыка" выступае дзяржава, незразумела, чаму яна, прызначаная абараняць свой народ, так імкнецца яго "аблапошыць". Можна таму, што ў нас дзяржава — гэта, у першую чаргу, чыноўнікі, у руках якіх дагэтуль і было сканцэнтравана ўсё багацце краіны. Яны добра разумеюць: валоданне маёмасцю і ёсць сапраўдная ўлада, развітацца з якой нікому не хочацца. Тым больш "лошаднымі" грамадзянамі камандаваць значна цяжэй, чым "безлошаднымі", людзьмі залежнымі, а таму заўсёды пакорлівымі і паслухмянымі.

Калі было абвешчана, што дзяржава вырашыла падзяліць пэўную частку агульнага добра паміж грамадзянамі краіны, каб тыя зрабіліся ўласнікамі (калі не багаццямі, то, прынамсі, людзьмі заможнымі), многія пачалі спадзявацца на хуткае паляпшэнне асабістага добрабыту. Але нічога падобнага не здарылася: можа таму, што пірог, прызначаны для дзяльбы, аказаўся беднаватым, а можа, давалі так, каб нічога не даць. Тым не менш 73 працэнты жыхароў краіны, або 5,8 мільёна чалавек, звярнуліся за налічнем чэкаў. Першымі, вядома, людзі ва ўзросце, пенсіянеры: спадзяваліся такім чынам забяспечыць прыстойную старасць. Маладыя ж не спяшаліся: і дзяржаве не вельмі давяралі, і добра разумеючы стан эканомікі, не бачылі ў гэтых чэках ніякага практычнага сэнсу, а таму не хацелі губляць час на стаянне ў чаргах для афармлення адпаведных даведак. І, мабыць, мелі рацыю: 72 працэнты ад усіх грамадзян, што атрымалі чэкі, не ведаюць, што з імі рабіць. Папярковыя чэкі на справе пакуль застаюцца проста паперкамі.

«КРЫШКУ» ПАДМАНУТЫ МІЛЬЁН ГРАМАДЗЯН

Начальнік упраўлення чэкавай прыватызацыі Міндзяржмаёмасці Зінаіда ШАУЧЭНКА адказвае на пытанні журналіста Святланы КАРПЯКОВАЙ.

— Як актыўна грамадзяне Беларусі ўдзельнічаюць сёння ў працэсе прыватызацыйнага рэфармавання, г. зн. становяцца ўласнікамі дзяржаўнай маёмасці?

— На жаль, з 1,3 мільёна чалавек, што паспелі распарадзіцца сваімі чэкамі, выкарысталі іх па мэтаваму прызначэнню, гэта значыць абмянялі на акцыі прыватызуемых прадпрыемстваў, толькі 448 тысяч чалавек. 57 тысяч аддалі перавагу ўдзелу ў чэкавай прыватызацыі праз спецыялізаваныя інвестыцыйныя фонды. Астатнія ж падарылі ці праддалі свае чэкі. Прычым, па якіх нашы грамадзяне не ўдзельнічаюць у чэкавай прыватызацыі, нямаю. Галоўныя — нізкія тэмпы рэфармавання дзяржаўнай уласнасці, неспяждоўнасць прыватызацыйнай палітыкі, крайне недастатковая прапаганда чэкавай прыватызацыі, неправабнасць значнай часткі прыватызуемых прадпрыемстваў, недавер да эканамічных рэформаў. Першы абарачэння чэкаў працягнуцца да 1 ліпеня 1999 года. На першы погляд, можа здацца, што часу хапае. Аднак сёння яшчэ не выкарысталі свае чэкі больш 72 працэнтаў грамадзян, а гэта 4,5 мільёна чалавек. За два гады, што засталіся, трэба будзе забяспечыць абмен 417 мільёнаў чэкаў на долі (паі, акцыі) прыватызуемых прадпрыемстваў. Гэта значыць, у год трэба абмяняць па 208,5 мільёнаў чэкаў. Між тым за 3 гады абменена ўсяго 67 мільёнаў чэкаў, гэта значыць сярэднегадавы вынік — 22 мільёны чэкаў. Такім чынам, няцяжка падлічыць, што тэмпы работ павінны быць паскораны амаль у дзiesię разоў.

— Магчыма, паскарэнню гэтых тэмпаў будзе садзейнічаць тое, што 31 снежня 1996 года ўрад зацвердзіў пералік 125 прадпрыемстваў, якія поўнаасцю часткова будучы прапанаваны для прыватызацыі за чэкі "Маёмасць"?

— Я не думаю, што імі зацікавіцца шырокія слэй насельніцтва: у спісе няма ніводнага харчовага, перапрацоўчага прадпрыемства, далёка не ў кожнага з прапанаваных аб'ектаў ёсць рэальныя перспектывы. У іншых жа прыватызуемых прадпрыемствах, не ўключаных у гэты пералік, чэкі ўкладваюцца толькі працоўнымі калектывамі — астатнім, што называецца, уваход забаронены. Для іх прызначаны толькі акцыі прадпрыемстваў з вышэйпаказанага пераліку, большая частка якіх — арэндныя. А доля дзяржуласнасці ў арэндных прадпрыемствах сёння пакуль увогуле невядомая. Да таго ж не выключана, што паловіна з іх — на мяжы банкруцтва: ёсць маёмасць, але даўгоў значна больш.

Я не ведаю, якой будзе канчатковая рэдакцыя праграмы прыватызацыі на 1997 год. Калі на першае месца зноў будзе пастаўлена жаданне працоўнага калектыву, то праграма можа з поспехам праваліцца. Калі дырэктар, напрыклад, згадзіўся акцыянаваць сваё пра-

дпрыемства за чэкі, то ніхто не дасць гарантыі, што на сходзе працоўнага калектыву не выкажа іншае меркаванне. Дарэчы, за пяць гадоў усе праграмы прыватызацыі ў нас правалены. Гэта значыць, уключалі ў пералік прадпрыемствы, якія падлягалі раздзяржаўленню і прыватызацыі, а потым 80 працэнтаў з іх выключалася.

У пастанове Міндзяржмаёмасці пра-длісваецца ў другім паўгоддзі, пасля завяршэння выдачы чэкаў, дапоўніць спіс прадпрыемстваў, якія падлягаюць прыватызацыі за чэкі. А што зменіцца за гэты час, за паўгоддзе? Мы ведаем, што ў нас налічана 480 мільёнаў чэкаў. І ведаем, што большасць іх будзе атрымана. Дзе тады Міндзяржмаёмасць знойдзе прадпрыемстваў яшчэ на 300 мільёнаў чэкаў? Любое прадпрыемства і міністэрства залярачаць: урад сфарміраваў пералік — вось і прыватызуецца. А як? Калі мы за мінулыя гады прыватызавалі 917 прадпрыемстваў, якія забяспечылі абмен толькі 130 мільёнаў чэкаў, то наўрад ці 125 прадпрыемстваў змогуць забяспечыць абмен астатніх 300 мільёнаў. А 1997 год — рашаючы. У 1998-м мы павінны займацца ўжо толькі абменам чэкаў на акцыі, бо ў нашых умовах на гэта спатрэбіцца не месяц, а як мінімум год. Таму неабходна сёлета асноўную работу па рэфармаванні дзяржпрадпрыемстваў, што падлягаюць чэкавай прыватызацыі, завяршыць, а потым ужо разбірацца з абменам чэкаў на акцыі.

— Існуе і яшчэ адна праблема чыста прыкладнага характару. Нават атрымаўшы чэкі, людзі часта не ведаюць, што з імі рабіць і што азначае пакупка акцыі таго ці іншага прадпрыемства. Я не кажу ўжо пра інфармацыю аб дзейнасці прадпрыемстваў, што прапаноўваюцца да акцыянавання.

— Магу толькі здагадацца, чаму ў нас такая мізэрная інфармацыя ў гэтай сферы. Чаму маўчаць тэлебачанне і масавыя газеты, чаму насельніцтва можа атрымаваць інфармацыю аб чэках толькі ў спецыялізаваных эканамічных выданнях? І нават людзі, больш ці менш эканамічна адукаваныя, часта не ведаюць, што рабіць з чэкамі. У той жа час акцыі і досыць прэстыжных прадпрыемстваў усялякому ніхто не хоча купляць. Так, у "Беларусьбанку" ёсць праспекты эмісій, якія выпускаюцца ў момант рэгістрацыі акцыяў. Аднак да сённяшняга дня прадаюцца акцыі толькі 1994 года, і гэтыя праспекты эмісій ужо састарэлі. Да таго ж у іх змешчаны ў асноўным агульныя даныя, і звесткі, напрыклад, аб прыбытках і стратах таксама, натуральна, састарэлі. Акцыі 1994 года ёсць толькі таму, што людзі чакаюць інфармацыі пра лепшыя прадпрыемствы. Але пасля з'яўлення пераліку, аб якім мы гаварылі, ім давядзецца зрабіць канчатковы выбар.

Хочацца верыць, што ўрад не дапусціць, каб чарговы раз нехта адчуў сабе "крышачку" падманутым дзяржавай. Бо на гэты раз размова ідзе ўжо пра мільёны грамадзян, якія паверылі ў ідэю чэкавай прыватызацыі.

ПІСЬМЫ З-ЗА МЯЖЫ

У ПЕСНІ ЎСЯ ЯГО ДУША

“Затое і потым, як былі, — будзем, — Які ні загрыміць гrom, — Людзьмі, із тых людзей, што людзям, Не хаваючы вачэй глядзяць у вочы.”

А. ТВАРДОЎСКІ.

Гэта была юбілейная дата Тараса Шаўчэнка, калі я пачула голас Лявона Мурашкі, цяперашняга лаўрэата міжнароднага і рэспубліканскага конкурсаў вакалістаў, заслужанага дзеяча мастацтваў Літвы, заслужанага артыста Літвы. Ён спяваў украінскія песні. З таго часу я не прапускала ніводнага канцэрта з яго ўдзелам, дзе ён ні выступіў. Гэта і калядныя, і вельмі годныя канцэрты праваслаўнага хору Свята-Духава сабора, рэгентам якога з’яўляецца паважаны Леанід Адамавіч. У праграме хору — шэдэўры царкоўнай музыкі, творы Г. Лёвоўскага, М. Гальцісона, С. Дзегцярова, Д. Бартыянскага і іншых аўтараў, якія ўвасобілі ў сваіх творах узвышаную філасофскую пірыку, насычаную цёплым чалавечым пачуццём. І, вядома, канцэрты ў беларускіх згуртаваннях Віленшчыны, дзе часта выступае Л. Мурашка.

Леанід Адамавіч нарадзіўся ў мястэчку Сіняўка (тады гэта была Заходняя Беларусь), недалёка ад Міра, Нясвіжа, Клецка, у цэнтры Беларусі і беларускасці. Бацька Адам Міхайлавіч служыў у воласці, а пасля, каб пракарміць сям’ю, стаў рэгентам царкоўнага хору, у якім спявала і маці Леаніда Мурашкі — Аляксандра Аляксандраўна, і сястра Зоя. Ішлі гады. Нейкі час Мурашкі жылі ў Баранавічах. У Клецку Леанід Адамавіч закончыў пачатковую школу, тады ён перабраўся ў Вільню. З шасці гадоў Леанід Адамавіч браў у царкоўны хор, у сям’і засвоіў музычную граматы, а пасля спяваў і ў школьным хоры.

Па вайне вярнуўся ў Вільню з гастролляў хор Рыгора Шырмы. Ён узяў многіх таленавітых вільнючоў. “Добра, што вы спяваеце, але вам трэба вучыцца”, — сказаў Р. Шырма. Л. Мурашка паступіў у літоўскую кансерваторыю ў клас вядомага літоўскага спевака Кіпраса Пятраўскаса, а пасля і сам дваццаць пяць гадоў працаваў на месцы свайго настаўніка. На першым курсе кансерваторыі Л. Мурашку прынялі салістам у Літоўскую філармонію, а на апошнім курсе запрасілі і ў оперны тэатр Літвы. Першая роля ў тэатры — роля князя Граміна ў оперы “Яўгеній Анегін”. Гэта было ў 1950 годзе. Тады ў Вільню прыехаў знамяніты, унікальны барытон Вялікага тэатра з Масквы Павел Лісіцыян. Пра Л. Мурашку ён сказаў так: “Які малады і які чужоўны ў адказнай для маладога артыста ролі”. Ён выконваў ролі больш чым у 1 500 спектаклях, даў больш за 6 000 канцэртаў, з якімі аб’ездзіў Л. Мурашка не толькі рэспубліку былога Савецкага Саюза. Цёпла прымаў яго ў Польшчы, Чэхаславакіі, Германіі, Югаславіі, Іспаніі, Італіі, Англіі. Яшчэ зусім нядаўна ў Англіі, на берагах Тэмзы, дзе яго стрыечны брат Янка Даманік здаў у арэнду беларускаму пасольству маёмасць на 100

гадоў, Леанід Адамавіч спяваў беларускія песні.

У Л. Мурашкі унікальны дар драматычнага артыста, дар пераўвасаблення. У яго вельмі прыгожы тэмбр, шырокі дыяпазон голасу. Ён чужоўна адчувае нацыянальны характар музыкі, твора, які выконвае. А. Мурашка выканаў больш за 800 твораў розных аўтараў. У яго высокая культура выканання, разнастайныя канцэртныя праграмы больш чым на 10 мовах, ад лірычнага раманса, народнай песні да гераічнай ары. Добра адчувае нацыянальны характар музыкі, твора. Калі спявае, напрыклад, “Узяў бы я бандуру”, украінскую песню, то становіцца ўкраінцам і спявае як украінец. Калі спявае рускую “Воль па Питерской”, то адчуваецца шалёпінская шырыня. Калі спявае літоўскую, то становіцца літоўцам.

Нягледзячы на званні і рэгаліі, Леанід Адамавіч сапраўдны народны любімы артыст. І доўгіх яму яшчэ гадоў сваім чужоўным голасам і незвычайным талентам захапляць шматлікіх паклоннікаў, дарыць радасць і асаподу. Нам вельмі дарагі Л. Мурашка, як зямляк, як беларускі спявак.

А нядаўна вучні першага і пятага класаў беларускай школы пабывалі ў гасцях у знамянітага нашага суайчынніка. Вельмі цёпла нас прынялі ў доме, дзе мы адразу апынуліся ў свеце шматлікіх персанажаў, сыграных Леанідам Мурашкам, суверніраў, прывезеных з многіх краін. Леанід Адамавіч аказаўся чужоўным суразмоўцам, вясёлым, хоць госці былі не зусім звычайныя, а маленькія паклоннікі яго таленту. І тут ён быў артыстам. Разам праспявалі некалькі беларускіх песень. Задавалі шмат цікавых, смешных і сур’ёзных пытанняў. Асабліва ўразіў расповяд пра краіны, у якіх гастраліраваў наш спявак. Напрыканцы нашай сустрэчы Леанід Адамавіч паабяцаў прыйсці ў нашу школу і паспяваць беларускія песні. “Абавязкова мы павінны сустракацца, бо вы наша будучыня, наша надзея”, — сказаў ён.

Тут нельга не сказаць пра спадарыню Маргарыту Мурашкене — спадарожніцу жыцця Леаніда Адамавіча. Яна першы слухач і самы добразычлівы крытык. Больш за сорок гадоў яны ідуць разам па жыцці. У доме так адчуваецца цяпло яе рук, клопат гаспадыні. Усё ў кватэры з густам падабрана і размешчана. Асабліва ўразіў на сцяне вялікі мастацкі партрэт маладой і такой чужоўнай спадарыні Маргарыты. Хутка праляцеў час. Вярталіся мы дамоў поўнага ўражання ад пачутага і ўбачанага. Было такое адчуванне, быццам мы дакрануліся да нечага таямнічага, незвычайнага.

Леакадзія МІПАШ, настаўніца беларускай школы. г. Вільнюс.

НА ЗДЫМКУ: у гасцях у Леаніда МУРАШКІ.

ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧЫЯ ПЕРЫЁДЫКІ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Узяўшы да разгляду тэму існавання перыядычных выданняў Віцебшчыны гісторыка-краязнаўчага накірунку за апошнія 70 гадоў развіцця нашага грамадства, можна было чакаць, здавалася б, наяўнасці празмерна вялікай колькасці крыніц, якія будзе складана абагульніць, сістэматызаваць і падвергнуць аналізу. Аднак такое ўяўленне цалкам памылковае. За ўвесь тэрмін існавання савецкага і постсавецкага грамадства на тэрыторыі Віцебскай вобласці, якая зараз займае плошчу 40 тысяч квадратных кіламетраў і мае 1,5 мільёна жыхароў, было выдрукавана ўсяго 9 (1) зборнікаў пяці розных найменняў выданняў: два тамы альманаха “Віцебшчына”, па два нумары часопісаў “Полоцкі летописец”, “Мішпаха” і “Віцебскі шпытак”, адзін нумар зборніка “Браслаўскія шпыткі” (да разгляду намі не браліся адмыслова літаратурныя, філасофскія ды іншыя выданні, у якіх іншым разам змяшчаюцца асобныя гісторыка-краязнаўчыя артыкулы). Паміж выданнем апошняга нумара “Віцебшчыны” (1928) і першага нумара “Полоцкага летописца” (1992) — адлегласць у 64 гады, калі на тэрыторыі паўночнай Беларусі ніякія перыядыкі па азначанай тэматыцы ўвогуле не выходзілі.

Спецыялізаваныя перыядычныя выданні заўсёды вельмі ярка адлюстроўваюць стан рэчаў, што існуе ў той ці іншай галіне навукі на час іх выхаду ў свет. Зборнік “Віцебшчына” (першы том выйшаў у 1925 годзе, другі — у 1928 годзе) быў “неперыядычным органам Віцебскага акруговага таварыства краязнаўства”, створанага восенню 1924 года, на якім ёсць сэнс спыніцца больш падрабязна. Таварыства краязнаўства ставіла мэтай “усебаковае вывучэнне Віцебскай акругі ў культурна-гістарычным, прыродназнаўчым і эканамічным стаўленні”. Калі раней (у канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў) у цэнтры ўвагі беларускіх краязнаўцаў знаходзіліся пераважна пытанні гісторыі, этнаграфіі і аховы помнікаў, то ў 1920-я гады кола краязнаўчых праблем пашырылася за кошт пытанняў прыродназнаўства і эканомікі. Пры акруговым таварыстве краязнаўства вельмі актыўна дзейнічалі светазнаўчая секцыя і энтамалагічнае бюро на чале са знымым навукоўцам-энтамалагам У. Плюшчэўскім-Плюшчыкам. Гэта, адпаведна, адбілася і на змесце перыядыка таварыства: каля 30 працэнтаў першага тома “Віцебшчыны” было прысвечана прыродназнаўчым матэрыялам.

Яшчэ адну важную для сябе задачу Віцебскае акруговае таварыства краязнаўства бачыла ў дэпазіце “новай беларускай школе краязнаўчым матэрыялам”. У гэтым сэнсе паказальным з’яўляецца ўжо тое, што свае раённыя аддзяленні таварыства арганізоўвала праз раённыя аддзелы народнай асветы. Імкнучыся зрабіць школу “пераяскаваю краязнаўчаю ячэйкаю”, на старонках зборніка рэдакцыйная рада змяшчала праграмы вывучэння мясцовых рэк, азёр ды балотаў, феналагічных назіранняў, апісання паселішчаў; апытальныя лісты для выяўлення і рэгістрацыі помнікаў гісторыі і культуры; “ясную анкету” і розныя метадычныя

якую цяжкую працу давялося правесці старшын таварыства Міколе Каспяровічу, каб наладзіць выданне не толькі зборніка “Віцебшчына”, але яшчэ і серыі папулярных брашураў.

Значную частку матэрыялаў першага тома “Віцебшчыны” складаюць тэксты дакладаў, працітаных на агульных сходах акруговага таварыства краязнаўства або падчас працы яго асобных секцый і канферэнцый. Касцяк аўтараў выдання склалі даследчыкі старой школы — А. Сапуноў, У. Краснянскі, М. Баргородскі, а таксама навукоўцы новай генерацыі — Б. Брэжга, М. Шчакацін, І. Фурман, І. Гаурый.

Сшытоўшчык

парады, часам перадрукоўваючы іх з іншых крыніц (“Курс белорусоведения”. М., 1918-1920; часопіс “Краеведение”, № 2, 1923 г. і г. д.).

Пераважную большасць сяброў таварыства складалі вучні і настаўнікі 7-гадовых школ і тэхнікумаў Віцебскай акругі, якія ў асноўным не мелі вопыту краязнаўчай і тым больш даследчай працы. Гэты акт відавочна праглядаецца на саставе ўдзельнікаў Віцебскай акруговай краязнаўчай канферэнцыі, якая праходзіла 26—27 красавіка 1925 года. Сярод 154 дэлегатаў асобы без стажу краязнаўчай працы і са стажам да аднаго года складалі каля 85 працэнтаў. З прысутных на канферэнцыі толькі 9 чалавек мелі ўласныя навукова-папулярныя працы і яшчэ 11 карэспандавалі ў газеты па пытаннях краязнаўства. Зыходзячы з апошняй акалічнасці, становіцца зразумелым,

Пагаршэнне палітычнай сітуацыі ў краіне і ўсталяванне ў канцы 1920-х гадоў у СССР асабістай дыктатуры Сталіна выключна негатыўна адбілася на далейшым лёсе выдання. Многія публікацыі другога тома “Віцебшчыны” неслі на сабе ўжо выразна вызначаны адбітак марксісцкай метадалогіі, многія галіны мінулага зусім выключаліся з поля зроку даследчыкаў, перавага надавалася пытанням сацыяльнай гісторыі. У 1932 годзе Віцебскае акруговае таварыства краязнаўства ўвогуле перапыніла сваё існаванне, многія ягоныя сябры былі рэпрэсаваны. Справа выдання гісторыка-краязнаўчых перыядыкаў на Віцебшчыне перарвалася больш як на шэсць дзесяцігадоў.

Краязнаўчы рух на Віцебшчыне працягваў існаваць і ў гэтыя дзесяцігоддзі. Аднак яго галоўным аб’ектам на афіцыйным узроўні стаў гераізм савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Гістарычнае, літаратурнае, прыродназнаўчае ды іншае краязнаўчае стала доляй толькі асобных навукоўцаў ды апантаных справай аматараў-самавукаў. У снежні 1989 года ў Мінску было створана Беларускае краязнаўчае таварыства, зарэгістраванае Міністэрствам БССР толькі ў чэрвені 1991 года. У студзені 1991 года ўтварылася Віцебскае абласное краязнаўчае аб’яднанне. Аднак актыўнай і шырокамаштабнай працы ні адна, ні другая арганізацыя не змаглі наладзіць да гэтай пары.

У часы існавання савецкага грамадства функцыю пэўных навукова-метадычных цэнтраў краязнаўства больш-менш паспяхова выконвалі музеі. Таму, напэўна, не выпадковым з’яўляецца той факт, што стварэнне большасці гісторыка-краязнаўчых перыядыкаў Віцебшчыны ў постсавецкі час было ініцыявана музейнымі супрацоўнікамі. Спінніям больш падрабязна на разглядзе гэтых выданняў.

Першым па часе з’яўлення быў гісторыка-літаратурны часопіс “Полоцкі летописец”, заснавальнікам і рэдактарам якога выступіў малады навуковы супрацоўнік Полоцкага краязнаўчага музея Леў Данько. Усяго выйшла два нумары выдання (у 1992 і 1993 гадах, абодва накладам 3 000 экзэмпляраў). Паводле задумы стваральнікаў, часопіс павінен быў асвятляць пытанні гісторыі Полоцкай зямлі, якой, як адзначалася ва ўступным слове рэдактара ў першым нумары, настаў час прысвяціць “не толькі разрозненныя публікацыі, а палітычна сабраць воедино (...) все акты и сведения, документы и материалы”. Сапраўды, для беларускай савецкай гістарычнай навукі была характэрная амаль што поўная і надзвычай устойліва адсутнасць цікавасці да гісторыі асобных гарадоў і паселішчаў краіны, дзякуючы чаму гэтая тэма зрабілася амаль выключнай прэрагатывай заняткаў краязнаўцаў. Выключэнне складалі хіба што толькі археалогія ды гісторыя архітэктуры. Варта адзначыць, што жаданне абагульніць і прапагандаваць набыты папярэднікаў стала агульнай мэтай усіх рэгіянальных выданняў, што ўзніклі ў Беларусі на пачатку 1990-х гадоў.

Амаль траціну матэрыялаў першага нумара “Полоцкага летописца” склалі перадрукі яшчэ даражальнейшых прац гісторыкаў і краязнаўцаў Полоцшчыны. Вядома, што храналагічная дыстанцыяванасць даўно ўжо пераважала гэтыя матэрыялы ў разрад бібліяграфічных каштоўнасцяў, вартых актыўнай папулярнагацыі. Аднак пазіцыя большасці аўтараў, выразных прадстаўнікоў дваранскай гістарыяграфіі, пры ўсёй каштоўнасці выкладзенага імі факталагічнага матэрыялу вымагае сёння адпаведнага тлумачальнага рэдактарскага каментаря, які ў гэтых артыкулах, на жаль, адсутнічае. Больш (Заканчэнне на 8-й стар.).

НАШЫ СЛАВУТЫЯ ЗЕМЛЯКІ

ВУЧОНЫ-СЛАВІСТ

На літаратурнай карце Слонішчыны амаль не значылася раней імя Канстанціна Пушкарэвіча — гісторыка літаратуры, перакладчыка, славіста-педагога, доктара філалагічных навук, прафесара.

У снежаньскім нумары часопіса «Польмя» за 1990 год быў надрукаваны невялікі, але каштоўны ўспамін аднаго з вучняў К. Пушкарэвіча, беларускага пісьменніка Паўла Пруднікава. Вось што ён успамінае: «Было гэта ў верасні 1933 года. Я быў тады студэнтам першага курса факультэта мовы і літаратуры Ленінградскага педінстытута імя А. Бубнава. Канстанцін Аляксандравіч Пушкарэвіч выкладаў у нас літаратуру народаў СССР, стараславянскую і балгарскую мовы. Але больш за ўсё запаміналіся мне яго лекцыі па літаратуры народаў СССР, у якіх найбольш увага ўдзялялася беларускай і ўкраінскай літаратурам, асабліва беларускай, таму што ён сам быў беларусам, родам з Гродзеншчыны, як і яго настаўнік — акадэмік Карскі. Свой курс лекцый Канстанцін Аляксеевіч заўсёды пачынаў з беларускай літаратуры, з творчасці Янкі Купалы, якога ён бязмежна любіў. Ён неяк прызнаўся мне, што і асабіста добра ведаў беларускага песняра, калі той яшчэ жыў і вучыўся ў Пецярбургу і выдаваў сваю першую кніжку «Жалейка».

Нарадзіўся Канстанцін Пушкарэвіч у кастрычніку 1890 года ў Слоніме ў сям'і, якая любіла і добра ведала беларускую народную творчасць. У 1902 годзе паступіў у Гродзенскую гімназію і скончыў яе поўны курс са срэбным медалём. У час вучобы прымаў актыўны ўдзел у працы Гродзенскага гуртка беларускай моладзі.

У 1912 годзе Канстанцін Пушкарэвіч стаў студэнтам славянскага аддзялення гісторыка-філалагічнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта, дзе разам са сваімі землякамі заснаваў Беларускі навукова-літаратурны гурток. Пасля заканчэння ўніверсітэта яго, як здольнага філалага, пакінулі на кафедры для падрыхтоўкі да прафесарскага звання.

У 1919—1922 гадах выкладаў славянскую філалогію ў Томскім ўніверсітэце. Некалькі гадоў назад я напісаў ліст-заяву ў Дзяржаўны архіў Томскай вобласці. На маю просьбу прыйшоў такі адказ: «Сообщаем Вам, что по именным картотекам облгосархива Пушкаревич Константин Алексеевич не проходит. Однако на хранении у нас имеются фонды: «Томский университет» (1877—1921 гг.) и Томский государственный университет им. В. В. Куйбышева (1920—1947 гг.), в которых Вы можете отыскать интересующие Вас сведения о Пушкаревиче К. А. Приглашаем Вас приехать заниматься в читальном зале архива...»

Паехаць у далёкі расійскі горад Томск можна без праблем. Але ці знойдуцца фундатары гэтай паездкі, каб з далёкіх мясцін вярнуць на Радзіму звесткі пра знакамитага вучонага са Слоніма?..

Пасля Томска нашага земляка запрасілі ў Ленінградскі навукова-даследчы інстытут параўнальнага вывучэння моў і літаратур Захаду і Усходу на пасаду навуковага супрацоўніка. А праз пэўны час ён ужо працаваў у Ленінградскім ўніверсітэце, выкладаў літаратуру народаў

СССР. Апрача ўсяго гэтага Канстанцін Пушкарэвіч прымаў удзел у рабоце Славянскай камісіі Акадэміі навук СССР, быў супрацоўнікам Інстытута славянства Акадэміі навук... У 1938 годзе нашаму земляку па сукупнасці прац была прысуджана ступень кандыдата філалагічных навук без абароны дысертацыі. А праз два гады ён абараніў доктарскую дысертацыю на тэму «Чэхі ў Расіі». Яго прызначылі загадчыкам кафедры славянскай філалогіі Ленінградскага ўніверсітэта.

Канстанцін Пушкарэвіч — аўтар шматлікіх навуковых прац у галіне славянскай філалогіі, дзе вялікае месца займала беларусазнаўства. А ў лекцыях сваім студэнтам шмат раскаваў пра творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, Змітрака Бядулі, Міхася Зарэцкага і іншых класікаў беларускай літаратуры. Дарэчы, ён асабіста быў знаёмы з Янкам Купалам. Сустрэкаўся з ім у лютым — сакавіку 1929 года ў Ленінградзе, калі наш пясняр наведваў горад у складзе дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў. Захаваўся нават фотаздымак, дзе К. Пушкарэвіч сфатаграфаваны з Я. Купалам, Я. Коласам, Ц. Гартным, М. Зарэцкім і іншымі пісьменнікамі ў Беларускай доме асветы ў Ленінградзе ў 1929 годзе. А яшчэ раней, у 1925 годзе, разам з беларускім выдаўцом, фалькларыстам, мовазнаўцам і літаратуразнаўцам Браніславам Эпімах-Шыпілам і іншымі асобамі Канстанцін Пушкарэвіч з Ленінграда накіраваў прывітанне Янку Купалу ў сувязі з 20-гадовым юбілеем яго творчасці.

Канстанцін Пушкарэвіч вельмі актыўна займаўся перакладчыцкай дзейнасцю. У 1928 годзе ў Ленінградзе выйшлі з друку асобнымі кнігамі апавяданні Цішкі Гартнага «Трэскі на хвалях» і апавесць «Салавей» Змітрака Бядулі ў яго перакладзе на рускую мову.

Беларускі вучоны-славіст займаўся гісторыяй чэшскага народа, балгарскай, сербскай і харвацкай літаратурамі, перакладаў творы сербскіх аўтараў на рускую мову.

Пасля смерці Б. Эпімах-Шыпілы Канстанцін Пушкарэвіч захаваў яго асабісты архіў. Вось што піша пра гэта беларускі даследчык Геннадзь Кісялёў у альманаху бібліяфілаў Беларусі «Свіцязь» (1989 г.): «Архіў Л. Бэндэ (Лукаш Бэндэ — крытык-вульгарызатар. — С. Ч.) сведчыць, што яго гаспадар ведаў цану гістарычным каштоўнасцям. У цяжкія дні блакады Ленінграда ён прыняў захады, каб не загінулі беларускія гісторыка-літаратурныя скарбы, якія сабраў у свой час Эпімах-Шыпіла і захоўваў пасля другіх ленінградскіх вучоных-беларус Канстанцін Аляксандравіч Пушкарэвіч. Нельга без сапраўднага хвалявання чытаць надпісы на «Хрэстаматыі» Эпімах-Шыпілы: «Получ. от Брон. Игн. Эп.-Шипиллы 26. У-34, 2-го июня после второго удара Б. Игн. потерял сознание и скончался 6. VI-34 в 8 часов утра в больнице им. С. Перовской.

Получено от Конст. Алексеевича Пушкаревича 13.01—1936 г., заведено в собственность 1.1—42 г. Умер К. А. в феврале 1942 г. в гостинице «Астория».

Сапраўды, наш таленавіты зямляк Канстанцін Пушкарэвіч памёр ад голады ў блакадным Ленінградзе. Дазвольце зноў вярнуцца да ўспамінаў пісьменніка Паўла Пруднікава: «Праз шмат гадоў, калі я ўжо меў магчымасць прыехаць у Ленінград, першай задачай маёй было даведацца, дзе ж мой былы настаўнік. Я адразу ж паехаў на яго ранейшую кватэру, але дома таго ўжо не было: яго знішчыла варожая бомба ў гады блакады. Тады я накіраваўся ў былы наш інстытут, які таксама знаходзіўся ў Петраградскім раёне, на вуліцы Мала-Пасадскай, 26. Там і яго, Канстанціна Аляксеевіча, і мяне добра ведалі — памяталі. І ў канцылярый інстытута, і ў дэканце паведамілі, што мой добры друг і настаўнік Канстанцін Аляксеевіч загінуў у час блакады ад голады. Разам з ім, як я пасля даведаўся, загінулі яго жонка і дачка. Вестка гэтая кранула мяне да глыбіні душы. Я міжвольна заплакаў. Толькі слёзы не памоглі змагу гору».

На сённяшні дзень у Санкт-Пецярбургскім аддзяленні архіва Расійскай акадэміі навук знаходзіцца шмат цікавых і арыгінальных дакументаў. Гэта анкета ад 7 лістапада 1922 года, запоўненая К. Пушкарэвічам, асабістая справа аб зацвярджэнні К. Пушкарэвіча ў званні дацэнта (1935—1939 гг.), справа аб абароне К. Пушкарэвічам доктарскай дысертацыі «Чэхі ў Расіі» (1940 г.) і іншыя.

Усе гэтыя дакументы чакаюць царплівага даследчыка, каб малавядомае імя слонішчана Канстанціна Пушкарэвіча стала ў Беларусі з цягам часу больш вядомым.

Сяргей ЧЫГРЫН.

У. БОРЗАБАГАТЫ — АДНАДУМЦА КАСТУСЯ КАЛІНОЎСКАГА

АД НЯНАВІСЦІ ДА СПАГАДЫ

Выкананне прысуду з-за хадайніцтваў высокапастаўленага заступніка адцягвалася. Нарэшце 26 чэрвеня з Міністэрства ўнутраных спраў паступіла паведамленне віленскаму генерал-губернатару пра тое, што У. Борзабагатаму «высочайше даравано помилование, но с тем, чтобы он выслан был административным порядком на жительство под надзор полиции в одну из губерний империи по назначению г. Министра».

Месцам ссыльніка была вызначана Кастрамская губерня, тэрмін абмежаваны дзесяццю гадамі. У канцы чэрвеня 1875 года памілаваны паўстанец адправіўся ў Кастраму ў суправаджэнні двух жандараў. Па распараджэнню губернатара месцам знаходжання ссыльнага вызначана было невялікае сяло Архангельск. Неўзабаве яму ўдалося дабіцца дазволу займацца медыцынскай практыкай. Вакантная пасада земскага ўрача знайшлася ў Варнавіне, цэнтры аднайменнага павета. Сюды і дазволілі мясцовыя ўлады пераехаць ссыльнаму пасяленцу.

З захапленнем заняўся У. Борзабагата медыцынскай практыкай. Абаязкі земскага ўрача былі клопатныя: даводзілася спалучаць працу ў бальніцы з частымі раз'ездамі па ўчастку. Да таго ж з-за старэчага ўзросту і частых хвароб павятовага ўрача даводзілася выконваць і яго абавязкі. Калі пасада павятовага ўрача вызвалілася, У. Борзабагата звярнуўся ў губернскае праўленне з просьбай прызначыць яго на гэту месца. Адказ з Кастрамы быў адмоўны: ён не заслужыў права на такую адказную пасаду.

Пастаянная праца, адносная свабода

не радалі ссыльнага ўрача. Тут ён яшчэ раз пераканаўся, што толькі медыцынскай і культурнай дзейнасцю не вычарпаць бяздоннага мора галечы і хвароб. Засмучала і адсутнасць жонкі, дзяцей. Зноў — тайная перапіска, абмеркаванне плана ўз'яднання. Нарэшце ў сакавіку 1876 года жонка з сынам пакінулі Кракаў і прыехалі на граніцу. Празекцыя ўпльывовага саноўніка дапамагла і на гэты раз: ёй дазволілі паехаць да мужа ў Варнавіна. Але перад гэтым давялося прыняць рускае падданства. Па дарозе да мужа яна наведла яго маці, якая жыла ў маёнтку Вясельы Двор Слонімскага павета.

На працягу 10 гадоў У. Борзабагата сумленна працаваў земскім урачом. Мясцовыя жыхары палюбілі гэтага суровага на выгляд, але чулага і спагадлівага доктара. На дапамогу хворым ён спяшаўся ў любую гадзіну сутак, у любое надвор'е. За паспяховую ліквідацыю эпідэміі тыфу ўдзячныя пацыенты падарвалі яму залаты гадзіннік з дароўным надпісам.

Тэрмін сыпкі закончыўся ў 1884 годзе. Ніводнага лішняга дня не затрымаўся У. Борзабагата ў Варнавіне. Кінуўшы ўсё, ён адразу ж паехаў у родныя мясціны. Наведаў Уладзіслава Канстанцінавіча і Навагрудак. Мясцовыя ўлады сустрэлі яго насцярожана і не дазволілі тут пасяліцца. У. Борзабагата пачаў шукаць новага прытулку.

У Мінскай губерні была свабодная пасада сельскага ўрача ў мястэчку Любешава Пінскага павета (цяпер у Валынскай вобласці на Украіне). Тут і пасяліўся Уладзіслаў Канстанцінавіч з сям'ёй. Цяжкія гады эміграцыі, ссылікі падарвалі здароўе паўстанца. Аднак, стары і хворы, ён заставаўся перакананым у неабходнасці справядлівага сацыяльнага пераўтварэння грамадства.

Цёплы прыём знаходзілі ў яго не толькі хворыя. Асцярожна і даверліва пачыналі наведвацца да яго былыя папчечнікі. Разам са срэчкамі аб прычынах паражэння паўстання абмяркоўваліся магчымасці аднаўлення барацьбы за вызваленне з-пад прыгнёту царскага самаўладства. Але гэтым планам не суджана было збыцца. У 80-я гады XIX стагоддзя ў Беларусі ідэі нацыянальна-вызваленчага руху страцілі сваё значэнне. Галоўнымі дзейнымі рэвалюцыйнымі сіламі сталі народнікі, маляды пралетарыят. Хоць дух урача-патрыёта заставаўся нязломным, апошнія сілы пакідалі яго. Памёр У. Борзабагата ў 1889 годзе. Дачка Уладзіслава Канстанцінавіча Вераніка памерла ў 1953 годзе.

Многія гады адзіным памятным знакам У. Борзабагатаму была ўмураваная ў сцяну касцёла Св. Пятра і Паўла на вуліцы Навагрудскай у Варшаве сціплая дошка, на якой названы толькі імя і прозвішча героя і нічога не сказана пра яго заслугі. У час другой сусветнай вайны касцёл узарвалі фашысты. Ацалелі толькі падмурак, дзве скульптуры і эпітафія доктару В. Матлакоўскаму. У апошнія гады касцёл адбудоваць давялося практычна нанова. Ніхто пры гэтым не паклапаціўся пра аднаўленне памятных дошак.

Больш увагі нададзена ахове ад забіцця імя У. Борзабагата ў Беларусі. У Навагрудку вуліца Бальнічная перайменавана ў вуліцу імя У. Борзабагата.

У вёсцы Рутка ў гонар слаўтага земляка быў устаноўлены памятник знак — прывезены з ваколіцы камень-валун, да якога прымацавана мемарыяльная дошка.

Жыхары вёскі і яе наведвальнікі ганарыцца гэтым мужным чалавекам і ўшаноўваюць яго светлую памяць.

Мікалай БАНДАРЭНКА.

Храм Трох Свяціцеляў у самым цэнтры Магілёва больш за 80 гадоў, але ў 1954 годзе ён быў разбураны. Толькі некалькі гадоў назад пачалося яго актыўнае аднаўленне народам, прычым работы ішлі так хутка, што Аляксій II «за тэмпы ўзнаўлення і за захаванне першаснага выгляду» адзначыў іх Ганаровай граматай.

НА ЗДЫМКУ: храм Трох Свяціцеляў у Магілёве.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

КАЛІ ПЕСНЯ ЖЫВЕ БЕЛАРУСА — БУДЗЕ ЖЫЦЬ БЕЛАРУСКІ НАРОД...

На наступны дзень пасля канцэрта, 9 лютага, у той самай газеце выступіў удзельнік хору Міхась Чарот. Яго пярэ належаў артыкул "Беларускі хор", у якім ён распавядаў пра гісторыю ўзнікнення хору, галоўныя этапы яго станаўлення і творчай дзейнасці. Акрамя гэтага быў надрукаваны верш "Гэй! Спявай жа мацней на прадвесні" з пазнакай-прывітаннем "Ахвярую Беларускаму хору Тэраўскага". Прыводзім гэты верш цалкам:

Гэй! Спявай жа мацней
на прадвесні,
Мо, хутчэй да нас прызьве
вясна,
Спявай родную, пекную
песню,
Будзі край наш ад цяжкага сна.

Няхай песня далёка нясецца,
Хай разбудзіць таго, хто шчы
спіць,
Ува ўсіх тагды сэрца заб'ецца
Не захочуць далей гэтак жыць...

Аб мінулым нам песня гавора,
Што і мы калісь вольна жылі...
Дык спявай жа пра радасць
і гора,
Роднай песняй хоць нас весялі!

Захавалася яна пад прымусам,
Як жылі у няволі ўпярод...
Калі песня жыве беларуса,
Будзе жыць беларускі народ!

Канцэрт навеяў пірычныя разважання і яшчэ аднаму аўтару — З. Бядулі, які апублікаваў свае нататкі ўсё пад той жа традыцыйнай назвай "Беларускі хор". Ён адводзіць самае пачэснае месца хору, народнай песні ў нацыянальным адраджэнні. "Калі змучаны працаю і цяжкім сучасным жыццём чалавек, — піша ён, — хоча на мінуту супакоіць сваё сэрца, забыцца аб сучаснасці, а перанесціся марамі да хатняга народнага жыцця, ён павінен паслухаць сапраўдную народную песню. Як бы матка сваімі ласкамі, нападуняе яно сэрца спакойствам, яснасцю і дабратаю... Тут, у Менску, мы маем хор, які дае магчымасць асважыць душу. Гэта адно месца з усіх культурных устаноў, дзе сапраўды пачуваеш сябе дома, адчуваеш беларускае жыццё. У нацыянальным адраджэнні бе-

ларускага народа родная песня займае адно з першых месцаў. Трэба паказаць народнае жыццё тым, хто яго не ведае, і тым, хто хоць ведае, але не разумее. Стараннем нашага шчырага працаўніка, п. Тэраўскага, і яго супрацоўнікамі — харыстамі песня наша застаўлена на самае пачэснае месца. Наш хор — гонар наш перад людзьмі і асабліва для змучанай душы..." З такім замішваннем напісаны гэты артыкул, што цяжка стрымацца ад доўгай цытаты.

З. Бядуля таксама высока ацаніў і ўласную творчасць кампазітара: "Музыка да "Звоны" (словы М. Кудзелькі) напісана вельмі ўдала... Да рэальнасці чуваць музыка звонаў ва ўсім урачыста-святочным велічы, якія будзьяць да лепшага жыцця... Зыкі льюцца цэлымі хвалямі, і здаецца табе пры гэтым, што цэлыя грамады людзей ідуць пад чароўныя зыкі на прамыя ўсход на "вялікі сход за бацькаўшчыну", ідуць грамады людзей цэлымі працэсіямі, і іх ніхто не можа спыніць з свайго шляху — ніякая варожая сіла..."

Адзначыў аўтар і выкананне "Ваяцкага маршу" Макара Краўцова.

Адным з першых нацыянальных скарбаў назваў З. Бядуля хор Тэраўскага.

Акрамя працы ў Беларускаму хору і прыходскім хору пры Старажойскай царкве, хормайстар аддае свае сілы педагогіцы. Увосень 1919 года рэктар Беларускага педагогічнага інстытута Усевалад Ігнатюскі запрасіў Тэраўскага стаць выкладчыкам гэтай устаноў. Адначасова ён працуе настаўнікам спеваў у трох беларускіх вучэльнях Мінска. З самага ўтварэння Часовага Беларускага нацыянальнага камітэта — каардынацыйнага цэнтру беларускіх партый і культурна-асветных арганізацый падчас польскай акупацыі — заставаўся яго сябрам; быў таксама заснавальнікам і адным з кіраўнікоў Таварыства беларускага мастацтва. Можна толькі дзівіцца, колькі паспяваў гэты чалавек, якой энергіяй і працавітасцю валодаў. Ніводная ўрачыстая імпрэза ў 1919—1920 гадах не абыходзілася без дабрачынных канцэртаў хору.

24 чэрвеня 1920 года беларускае грамадства Мінска святкавала імніны і 15-годдзе літаратурнай працы Янкі Купалы. Урачыстасць адбылася ў былым Юбілейным доме, у якім на той час размяшчаліся важнейшыя беларускія ўстановы. Зала была ўпрыгожана зялёным веццем і нацыянальнымі беларускімі штандарамі. У падзяку за чэсць і віншаванні Янка Купала сказаў пранікнёную прамову пра лёс беларускага народа, пра адраджэнне, пра неўміручасць і жыццяздольнасць беларускай ідэі. "На беларускай зямлі было і цяпер ёсць шмат фальшывых прарокаў, шмат рэнегакцкіх душ, што за лыжку поснай поліўкі з чужой міскі запрадаюць сябе і свой народ у рабства чужын-

цам... Будзем верыць, што і ў нас, беларусаў, прыдуць новыя людзі, новыя прарокі і будуць па-божаму над фальшывымі прарокамі і прадажнімі душаў судзіць, з пакалення ў пакаленне пракляццем успамінаць", — гэтыя словы даюць магчымасць адчуць той боль, якім балела сэрца вялікага песняра. Газета паведамляла, што ў часе прамой на хорах залі спяваў хор Тэраўскага.

Але галоўным клопам хору па-ранейшаму быў тэатр. Найбольш памятнай з тэатральных работ таго часу стала сумесная праца з Ф. Аляхновічам пры пастаноўцы новай версіі музычнай камедыі "Птушка шчасця". Музыку ары Лесуна напісаў для яе Тэраўскі. Дэбют версіі оперэты адбыўся 14 чэрвеня 1920 года ў Мінскім гарадскім тэатры і быў ўхвалены ў друку.

У 1920—1926 гадах у перыяд так званай новай эканамічнай палітыкі ў культурным жыцці Беларусі наступіла пэўная лібералізацыя. У галіне музыкі пачалі дзейнічаць розныя ўрадавыя камісіі і секцыі Інстытута беларускай культуры (потым БелАН) для збірання і запісу беларускага фальклору, для апрацоўкі і публікацыі беларускай песеннасці і арыгінальных твораў, для арганізацыі мастацкіх навучальных устаноў, тэатраў, хораў, аркестраў, розных ансамбляў. Беларусь на той час мела даволі тры-

валую групу музычных дзеячаў — даследчыкаў, кампазітараў, педагогаў, кіраўнікоў: Анцава, М. Аладава, У. Тэраўскага, Прохарава, А. Грыневіча, А. Ягорава, М. Равенскага, М. Чуркіна, Мацісона, Шнітмана і іншых.

Пачаўшы з запісу народных беларускіх песняў, Тэраўскі пераходзіць да іх гарманізацыі і апрацоўкі, складае зборнікі песень. У 1921 годзе ў Мінску выйшаў "Беларускі спеўнік" на 3 галасы, ён змяшчаў 25 песняў, у 1922 годзе ў Берліне — "Беларускі лірнік", які ўключыў 99 нумароў. Гэта былі песні, што выконваў яго хор. Трохі паэзій, у 1926 годзе, выйшаў "Вайсковы зборнік" з 30 песняў. Апрацоўка

і гарманізацыі Тэраўскага, як адзначалі спецыялісты, вылучаліся шчырасцю, сардэчнасцю, пачуццём народнага каларыту і добрага ансамблевага гучнасцю.

У прадмове да "Беларускага лірніка" Тэраўскі падкрэсліваў неабходнасць выдання зборніка, каб хоры не карысталіся чужымі мелодыямі, якія не адпавядаюць духоўнаму складу беларуса, а бралі беларускія песні, якія "на сваёй пекнаце і багаццю ня горш за іншыя... у іх як у лютры адбіваецца ўвесь духоўны настрой гаротнага селяніна". Услухаўшыся ў народныя напевы, можна ўбачыць хараставо родных мелодый, знайсці ў іх духоўны супакой.

Акрамя гэтага, Тэраўскі стварыў музычнае афармленне многіх спектакляў БДТ ("Каваль-вавода", "Машэка", "Кастусь Каліноўскі" і інш.), напісаў музыку да дзіцячай п'есы М. Чарота "Алеська і Данілка".

Ён быў таксама аўтарам раманаў і песень на словы Янкі Купалы, Змітрака Бядулі, Міхася Чарота, Цішка Гартнага. Да ўсяго гэтага трэба дадаць, што на пачатку свайго творчага шляху Тэраўскі працаваў выкладчыкам спеваў у школах Мінска, Мінскім настаўніцкім інстытуце, на курсах Беларусказнаўства.

З першай паловы 20-х гадоў ён узначальваў хоры Белпедтэхнікума, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама хор паштова-тэлеграфных служачых.

Але найбольшую славу Тэраўскаму прынесла музыка драмы-оперы "На Купалле" на словы Міхася Чарота. У гэтым творы, па сведчаннях музыкантаў, кампазітар быццам падсумоўвае ўсю сваю ранейшую дзейнасць і шчыльна падыходзіць да нацыянальнай опернай формы. Найбольш удаліся Тэраўскаму харавыя сцэны.

Музычная драма "На Купалле" стала культурна-нацыянальнай творчасці. Яго простая, шчырая, узнёслая, самабытная, выключна мілагучная музыка настолькі была блізкай і роднай беларускай душы, што ўвайшла ў быт як народная песня. Пастаноўка вылілася ў надзвычайнае здарэнне ў беларускім грамадстве, у дэманстраванне нацыянальнага мастацкага беларускага руху. 432 разы "На Купалле" ставілася ў тэатры, і заўсёды не было вольнага месца.

Прэм'ера музычнай драмы М. Чарота "На Купалле" адбылася ў Беларускаму дзяржаўнаму тэатры 20 лістапада 1921 года. Пспех пастаноўкі быў незвычайны. Але гэтага не мог бачыць аўтар музыкі. Яго не было ні перад любімым хорам, ні ў пошы тэатра. Знаходзіўся ён на турэмных нарах. Праўда, дакладна невядома, дзе: у Мінску ці ў Смаленску. Наўрад ці прачытаў ён і рэцэнзію Я. Журбы, апублікаваную 9 снежня, у якой гаварылася, што опера-драма "На Купалле" "адчыняе новую эпоху ў гісторыі развіцця беларускага тэатра", а "музыка да п'есы напі-

сана У. Тэраўскім надта здольна і, безумоўна, кладзе цвёрды грунт сапраўднай оперы ў найвышэйшым духу..."

Трохі раней, 11 жніўня 1921 года, адбылося праслухоўванне камісіяй гэтага твора. У карэспандэнцыі З. Бядулі паведамлялася, што "хор Тэраўскага ў поўным складзе выпаніў перад камісіяй гэты новы музычны твор. Камісія была задаволена мастацкай кампазіцыяй Тэраўскага, якая вельмі жыва і клярова перадае ўвесь наш міфічны купальскі культ на фоне старадаўніх абрадаў". Камісія адзначыла багацце мелодый, якія маюць багатую душу народа.

"Камісія прапанавала аўтарам драмы і музыкі даць гэту прэм'еру ад "Хаты беларускага мастацтва", — так заканчваўся допіс. Аўтар музыкі "На Купалле" быў яшчэ на волі.

1921 год быў драматычным для беларускіх працаўнікоў, беларускай інтэлігенцыі ўвогуле і для Тэраўскага ў тым ліку. У лютым ЧК Беларусі арыштавала каля 2 000 чалавек. Многія з іх былі сябрамі Беларускай партыі эсэраў, якую большавікі імкнуліся зліквідаваць. Асноўны цяжар культурна-асветнай працы ляжаў на іх плячах. Але большавікі баяліся абуджэння нацыянальнай свядомасці народа, над чым шчыравалі беларускія эсэры. Баяліся і ўзрастання іх аўтарытэту, найперш сярод сялянства. Не пазбегнуў арышту і У. Тэраўскі. Не трэба забывацца, што быў ён родам са Слуцкага раёна, дзе ў 1920 годзе адбылося антыбольшавіцкае паўстанне. У хоры раней спяваў удзельнік антысавецкага сялянскага фарміравання "Зялёны дуб" В. Адамовіч (Дзяргач). Нават гэтага знаёмства было дастаткова для абвінавачвання Тэраўскага ў шпіёнскай дзейнасці. Ён быў арыштаваны 10 верасня 1921 года. Асобная камісія ЧК Беларусі "за укрыватэльство шпіонкі Зайцевой, незаконное хранение оружия и дачу ложных показаний" прысудзіла Уладзіміра Тэраўскага (разам з Усеваладам Фальскім, стваральнікам беларускага тэатра) да вышэйшай меры пакарання (расстрэлу), які быў па шматлікіх заявак-просьбах беларускай інтэлігенцыі заменены 5-ю гадамі катаржнай турмы. Пакаранне Уладзімір Васільевіч адбываў у Смаленску. Там ён сустраў і свой 50-гадовы юбілей. Так адпаціла большавіцкая ўлада Тэраўскаму за яго самаахвярнае працу на карысць бацькаўшчыны. Ці, можа, яна найбольш і баялася гэтай працы, што спрыяла абуджэнню нацыянальных пачуццяў беларусаў? А беларускія працаўнікі ўяўлялі для яе непажаданы элемент?

Аляксандра ГЕСЬ,
Уладзімір ЛЯХОЎСКІ.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнік хору Тэраўскага Андрэй АЛЕКСАНДРОВІЧ; Люба ТАРАСІК; Канстанцін ПУРОЎСКІ; Беларускаму хору У. Тэраўскага сярод вучняў першай беларускай школьні ў Мінску. Восень 1918 года; "Беларускі спеўнік".

Працяг.
Пачатак у №№ 8-10.

З МІНУЛАГА

«У ПАМЯЦЬ БУДАЎНІЦТВА ПАЛЕСКІХ ЧЫГУНАК»

У артыкуле "Гісторыя на далоні", апублікаваным у "Голасе Радзімы" ў кастрычніку 1994 года, я раскажаў аб некаторых памятных медалях на беларускую тэму, адчаканеных у Расіі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў. У гэтым матэрыяле я свядома апусціў звесткі, вельмі нязначныя, пра медаль, выпушчаны ў гонар пуску Палескіх чыгунак. Тады, у 1994 годзе, пра гэты медаль было вядома толькі, што такі медаль існуе. Але ніхто з калекцыянераў у рэспубліцы не меў яго ў сваёй калекцыі, не значыўся ён і ў музейных экспазіцыях. У 1972 і 1985 гадах у нашай рэспубліцы былі выдадзены кнігі пра

акружнасці): "У памяць будаўніцтва Палескіх чыгунак. З 1883 па 1887 год". На рэверсе медала (адваротным баку) амаль уся прастора занята картай-схемай чыгунак, што існавалі ў той момант на тэрыторыі Беларусі і прылеглых да яе рэгіёнаў. Вакол карты-схемы па акружнасці змешчаны прозвішчы кіраўнікоў будаўніцтва Палескай магістралі (па ўчастках): "Начальнікі работ: Ф. К. Хржановічскі — Н. Т. Серабракоў — М. Н. Грыгароўскі — Б. А. Рыпас". Над картай і пад ёю змешчаны гербы губерняў, па землях якіх пралеглі сталёвыя рэйкі Палескай дарогі — Магілёўскай, Мінскай, Гродзенскай, Віленскай... На карце-схеме пункцірнымі лініямі паказаны раней пабудаваныя Маскоўска-Брасцкая, Лібава-Роменская і Варшаўска-Пецярбургская чыгункі. Суцэльнай лініяй памечана новая Палеская чыгунка. Гэта трасы Бранск — Гомель — Лунінец — Пінск — Брэст-Літоўск — Хэлм; Вільна — Баранавічы — Лунінец — Роўна; Баранавічы — Слонім — Беласток — Седльцэ. На карце паказаны таксама буйныя рэкі Беларусі — Нёман, Прыпяць, Сож, Днепр...

Памятны медаль аб пуску Палескай чыгункі доўгі час не з'яўляўся аб'ектам вывучэння гісторыкамі і музейнымі работнікамі. Гісторыя яго не высветлена да канца. Невядомы тыраж выпуску, месца чаканкі — Маскоўскі ці Пецярбургскі манетны двор. Невядомае прозвішча маста-

беларускія медалі. Аўтар гэтых кніг вядомы беларускі калекцыянер-фалерыст дацэнт Політэхнічнай акадэміі А. Працкі апісаў звыш 300 медалёў і значкоў, якія расказвалі аб памятных падзеях, што адбыліся на беларускай зямлі за яе шматвяковую гісторыю. Аднак ні ў адной з кніжак апісання, фатаграфіі, гісторыі стварэння медала аб Палескіх чыгунках. Аўтар толькі ўпамінае, што такі медаль быў адчаканены. А. Працкі рабіў спробы знайсці якія-небудзь звесткі пра гэты медаль у гістарычнай літаратуры, у музеях, але спробы гэтыя былі беспаспяховымі. Павінен сказаць, што і мае шматгадовыя пошукі звестак пра гэты медаль таксама не прынеслі вынікаў. Але як заўсёды — дапамог выпадак. Праўда, выпадак трагічны. Памёр у Мінску стары калекцыянер. Ён рэдка сустракаўся са сваімі калегамі, таму яны практычна ніколі не бачылі яго калекцыі, не ведалі, якія матэрыялы ў ёй ёсць. Сваёй памерлага вырашылі прадаць калекцыю медалёў. Вось на распродажы я і ўбачыў гэты рэдкі медаль.

Медаль быў выпушчаны ў 80-я гады мінулага стагоддзя невялікім тыражом, практычна не захаваліся не толькі ў калекцыях радавых збіральныхнікаў, але і ў экспазіцыях музеяў. Здавалася, што ён так і не будзе знойдзены і што-небудзь пра яго будзе напісана. Але вось я трымаю на далоні важкі чаканены злітак з бронзы таўшчыняй 5 міліметраў і 93 міліметры ў дыяметры. На аверсе медала — профіль цара Аляксандра III — ініцыятара будаўніцтва Палескіх чыгунак. Вакол царскага партрэта вянок з лаўровых і дубовых лістоў і надліс старажытнай рускай вяззю (па

ка-медальера, хаця літары яго імя і прозвішча — "А. Ш." можна ўбачыць на медалі. Краязнаўцам і гісторыкам застаецца толькі прыкласці намаганні да расшыфравання гэтых загадкавых літар. Вядома ж пакуль, што гэты першы памятны медаль, на якім упершыню адчаканены назвы беларускіх гарадоў — Брэста, Пінска, Гомеля, Лунінца, Слоніма, Баранавіч, паказаны гербы беларускіх губерняў, абрысы рэк Беларусі.

Гэты унікальны медаль на распродажы калекцыі хацелі набыць многія калекцыянеры, у тым ліку і замежныя. Але было зроблена ўсё, каб памятны медаль аб Палескай чыгунцы застаўся ў нашай краіне. Унікальны медаль набыў для сваёй экспазіцыі музей гісторыі Баранавіцкага аддзялення Беларускай чыгункі.

Леў КОЛАСАЎ.

МАСТАЦТВА І РЭЛІГІЯ

Так называецца выстава, што адкрылася ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі пры ўдзеле Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. У экспазіцыі звыш ста твораў, якія раней не экспанаваліся, а многія з іх, перш чым трапіць на выставу, прайшлі сур'ёзную рэстаўрацыю. Экспанаты даюць поўнае ўяўленне аб асаблівасцях мастацтва і рэлігійных вераваннях на тэрыторыі Беларусі ад трэцяга тысячагоддзя да новай зры і да пачатку XX стагоддзя.

На выставе можна ўбачыць прадметы язычніцкіх абрадаў, старадрукаваныя кнігі, іконы, падсвечнікі, нацельныя і алтарныя крыжы, харугвы... І ўсё гэта выканана з найвышэйшым майстэрствам і мастацкім густам. Тое, што стваралі майстры ўсіх часоў у імя веры — гэта ўзоры сапраўднага народнага мастацтва, дакрануцца да якога і дазваляе выстава.

НА ЗДЫМКАХ: знаёмства з выставай; алтарны уніяцкі крыж.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

ГІСТОРЫКА-КРАЯЗНАЎЧЫЯ ПЕРЫЁДЫКІ ВІЦЕБШЧЫНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.)

таго, па тэндэнцыйным падборы асобных крыніц і матэрыялаў, змешчаных на старонках часопіса, можна меркаваць, што ўласная пазіцыя шануюнага рэдактара і выдаўца сп. Л. Данько не надта далёка адыходзіла ад пазіцыі тых гісторыкаў мінулага, што заўсёды лічылі Беларусь "ісконі рускім" і праваслаўным краем. Шкада, бо ў гэтым, на нашу думку, хаваецца адна з прычын патэнцыйнай нежыццяздольнасці выдання. Амаль заўсёды на старонках перыёдыкаў можна сустрэць фразу: "Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў не заўсёды супадаюць". Тут, здаецца, усё атрымалася наадварот: пазіцыя большасці сучасных беларускіх гісторыкаў не супадае з пазіцыяй рэдактара, пазаўляючы тым самым выданне магчымасці далейшага развіцця.

Не надта ўдалым у мастацкіх адносінах, як нам падаецца, быў і літаратурны аддзел "Полоцкага летапісца", які займаў значную (амаль трэцюю) частку часопіснай прасторы.

Першы нумар гістарычнага зборніка "Браслаўскія сшыткі" выйшаў у 1996 годзе накладам вельмі злітным — усяго 50 экзэмпляраў. Ініцыятарам яго стварэння выступіў навуковы супрацоўнік Браслаўскага краязнаўчага музея Кастусь Шыдлоўскі. Сузаснавальнікам выдання стаў Браслаўскае музейнае аб'яднанне і Браслаўскае краязнаўчае таварыства пры ўдзеле культурна-асветніцкага цэнтра імя Я. Драздоўіча ў в. Германавічы. "Збіраць і аб'ядноўваць каштоўныя зрынткі гістарычнага мінулага Браслава і края, прапагандаваць гэтае мінулае" — такую задачу паставіў перад сабой аўтарскі калектыў зборніка.

Першы нумар выдання быў прысвечаны 930-й гадавіне Браслава, і пад адной вокладкай у ім сабраны артыкулы з гісторыі горада, вытрымкі з архіўных дакументаў, бібліяграфічных крыніц, успаміны і сведчанні саміх браслаўчан. Па сутнасці, зборнік стаў досыць удамай спробай звесці ў адно месца дробную мазаіку фактаў і асобных напрацовак з гісторыі горада, што надае выданню якасці своеасаблівай энцыклапедыі гісторыі Браслава. Калі б такія перыёдыкі існавалі ва ўсіх больш-менш буйных гарадах і мястэчках Беларусі, у нашым штодзённым жыцці мы, думаецца, мелі б значна меней самых розных праблем, чым у нас ёсць зараз. Будзем чакаць наступных выпускаў "Браслаўскіх сшыткаў" і шчыра пажадаем выданню доўгага жыцця.

Часопіс "Віцебскі сшытак" пачаў выходзіць у 1995 годзе (першы нумар меў наклад 1 300 экзэмпляраў, другі (1996 год) — 1 000 экзэмпляраў). Яго заснавальнікамі выступалі Віцебскі абласны краязнаўчы музей і Віцебскае абласное краязнаўчае аб'яднанне (галоўны рэдактар — старшы навуковы супрацоўнік абласнога краязнаўчага музея Людміла Хмяльніцкая). Паводле свайго азначэння, часопіс з'яўляецца гістарычным навукова-папулярным выданнем, што адлюстроўвае адну з тэндэнцый развіцця сучаснага краязнаўства ад масавага і аматарскага да навуковага. Рэдакцыйная рада часопіса імкнецца перш за ўсё

да заахвочвання даследчыцкай дзейнасці навукоўцаў Беларусі і замажжа шляхам публікацыі вынікаў іх працы па пытаннях гісторыі і культуры Віцебшчыны. Вынікі такога падыходу аказваюцца даволі плённымі: больш за 80 працэнтаў змешчаных у часопісе матэрыялаў складаюць новыя, не друкаваныя нідзе раней даследаванні.

Адметнасцю "Віцебскага сшытка" з'яўляецца таксама наяўнасць асобнага раздзела пад назваю "Допісы на палёх", у якім змяшчаюцца інфармацыі і аналітычныя артыкулы пра падзеі сучаснага культурнага жыцця рэгіёна. Думаецца, гэтыя матэрыялы цалкам маюць шанец набыць якасці гістарычнай крыніцы для тых даследчыкаў, што будуць вывучаць нашу эпоху праз некалькі дзесяцігоддзяў.

Надзвычай адметны характар мае альманах "Мішпах" ("Сям'я"), заснаваны Беларускім аб'яднаннем юрэйскіх абшчы і арганізацыі і Віцебскім юрэйскім культурным цэнтрам (першы нумар выйшаў у 1995 годзе, другі — у 1996-м, абодва накладам 1 000 экзэмпляраў). "Наш альманах — это издание для семейного чтения. Потому что все мы — одна семья. Даже десятки тысяч километров, таможи и границы, всевластные правительственные и их придирчивые клерки не могут разделить людей, объединенных могилами предков, общей памятью и прекрасным небом Витебска", — напісаў у прадмове да чытача ў першым нумары выдання яго рэдактар журналіст Аркадзь Шульман.

Выданне юрэйскага перыёдыка ў савецкім грамадстве, дзе антысемітызм існаваў на ўзроўні нягласнай дзяржаўнай палітыкі, было ў прынцыпе немагчымым. Працэс беларускага нацыянальнага адраджэння прадставіў магчымасць культурнай рэзтытуцыі ўсім нацыянальным меншасцям, што спрадэваку жывуць на Беларусі. Неабходнасць культурніцкай кансалідацыі меншых народнасцяў Беларусі існуе ў нашым грамадстве ўжо даўно, сведчаннем чаго з'яўляецца больш за чатыры сотні чытацкіх лістоў, што атрымала рэдакцыя "Мішпах" пасля выхаду ў свет першага нумара альманаха.

У выданні змяшчаюцца літаратурныя, мастацкія і гістарычныя матэрыялы на рускай і беларускай мовах па гісторыі юрэяў Віцебшчыны, пра жыццё знакамітых землякоў, праблемы тых, хто пакінуў Беларусь і зараз жыве ў далёкім замежжы.

Заўважым, што ўсе гісторыка-краязнаўчыя перыядычныя выданні Віцебшчыны існуюць сёння без усялякіх датацый з боку дзяржавы. Для іх выдання ў наш надзвычай складаны час патрэбны вялікі энтузіязм і апантанасць, амаль такія ж самыя, як і ў далёкія 20-я гады, на золку мройных летуценняў пра пабудову новай незалежнай дзяржавы пад назваю Беларусь. У адрозненне ад выданняў 20-х гадоў, са старонак сучасных перыёдыкаў амаль цалкам зніклі матэрыялы па прыродазнаўству і школьнаму краязнаўству, усё большыя акцэнтны пераносзяцца на папулярныя навуковыя ведаў. Напэўна, гэта проста новыя прыкметы часу, у які мы жывём. А тое, што гісторыка-краязнаўчыя выданні ўсё ж жывуць і выжываюць сёння, — адзнака іх неабходнасці грамадству.

Людміла ХМЯЛЬНІЦКАЯ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК: Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС: 220005, Мінск, праспект Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана і аддрукавана ў друкарні Беларускай Дом друку (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 373. Падпісана да друку 10.3.1997 г. у 12.00. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 81.